

Сергеј В. Ушаков*

Москва

**ПРОБЛЕМ ИРЕДЕНТИЗМА
(ЕТНИЧКОГ НАЦИОНАЛИЗМА) У
МЕЂУНАРОДНО-ПРАВНОЈ ДОКТРИНИ
СТРАНИХ ДРЖАВА****

Сажетак

Рад је посвећен питању етничког национализма, познатог и као иредентизам, вапијућем проблему савременог света који захтева хитно и заједничко деловање светске заједнице. Рад је подељен на увод и четири дела. Први део посвећен је питању схватања иредентизма код водећих проучавалаца међународног права. У другом делу разматра се питање улоге Лиге нација у очувању мира, као и грешке које је при томе допустила, док се у трећем делу иредентизам посматра с тачке гледишта међународног и националног права појединих држава. У четвртном делу даје се преглед најновијих и најпознатијих међународних етничких конфликта и анализира се улога коју су у њиховом решавању играле Уједињене нације и Међународни суд. Рад се завршава закључцима и саветима за побољшање механизма Уједињених нација за решавање међународних конфликта.

Кључне речи: етнички национализам, међународни етнички конфликти, решавање спорова, Лига Нација, Уједињене нације.

---

* sergey377@mail.ru

** Рад је први пут објављен на руском језику у часопису *Московский журнал международного права*, књ. 74, св. 2 (2009): стр. 101–118. У овој верзији се поред превода на српски језик износе и нови подаци и актуелнији погледи који додатно осветљавају разматрани проблем.

УВОД

Многе националне државе с теоријске тачке гледишта представљају телеологијске творевине, јер имају одређени циљ ради чијег остваривања и постоје. Тај циљ састоји се у формирању и очувању једне нације у оквирима једне државе, удруживању свих представника јединствене националне или етничке групе (пожељно је само њих) у оквиру јединствене политичке структуре (Waltzer 1983, 219), као и у интегрисању/асимилацији представника друге нације, који живе на тој територији. Међутим, само је мали број националних држава успео да оствари наведени циљ. Практично на сваком континенту постоје етноси, који живе заједно или једни поред других и међу којима је на тај начин фактички немогуће спровести државне границе тако да ти етноси живе у сопственим сувереним државама (Chazan 1991, 3). Поред тога, асимилација није уопште једноставан и представља веома дуг процес. Тако је карактеристична црта националне државе та да у њој претежно живе представници једне нације (често једне етничке групе) из које држава и црпи своје карактеристичне особености. Сви други становници чине мањинску групу. Политику националних држава у области језика, културе или религије одређује једна национално-етничка или културно-етничка група. Стога су узајамни односи између доминантне и мањинске групе (или мањинских група) веома често затегнутог или отворено конфликтног карактера. Изразита карактеристична црта многих конфликта између етничке већине и мањине или између мањине и владе, коју најчешће контролише већина, представља према мишљењу професора Универзитета Пандио из Атине, А. Хераклидиса (1990, 341) „спољно уплитање”. Друга држава, обично суседна, меша се у конфликт уз истицање свог циља да пружи подршку и заштити права и интересе етничке мањине. То се може догодити будући да етничка група, која је мањина у једној држави, може чинити већину у другој. На тај начин често постоји етничка веза, а самим тим и стабилна емоционална веза између етничке мањине у једној држави и друге државе. У многим случајевима циљ суседне државе (очигледни, идиректни или претпостављени) много је радикалнији од само заштите права и интереса

мањине – „ослобађање” националне мањине и „повратак” територије коју она насељава. Тај циљ и низ политичких мера, које се предузимају како би се он развио, заправо представљају језгро иредентизма. Иредентизам несумњиво заоштрава конфликте међу етносима. Како појачава узајамну сумњу и непријатељство, он често носи претњу насиљем и води војним акцијама. У овом чланку биће преузет покушај да се осветли појава иредентизма као једна од манифестација етничког национализма. После анализе поимања и тумачења иредентизма код низа водећих научника из дате области биће разматрани конкретни примери међудржавних сукоба из етничких разлога, као и улога међународних судских инстанци у њиховом спречавању и регулисању.

ПОЈАМ ИРЕДЕНТИЗМА

Термин иредентизам потиче од италијанског *terra irredenta* (срп. неоткупљена земља) и први пут је употребљен у другој половини XIX века да означи територије с италијанским становништвом које је контролисала Аустрија. После уједињења Италија је више пута покушала да анектира дате територије. У јужној аустријској области Тирол још увек је јак утицај италијанског језика и културе. Иредентизам као распрострањена појава у светској политици није детаљно проучен.¹ Он се обично посматра као посебан случај изласка једне државе из састава друге (сецесија), те се стога он као такав проучава узгредно. Такође, постоји тенденција да се жалбе на иредентизам као својеврсни анахронизам не прихватају на разматрање будући да се излазак једне државе из састава друге данас базира на савременом и веома модерном принципу *права нација на самоопредељење*.² Упркос томе, случајеви иредентизма су несумњиво постали чешћи после завршетка Хладног рата, те треба да буду доследно проучени. Један од разлога зашто се иредентизму не посвећује дужна пажња крије се у одређењу

1 Иако постоје веома темељни радови, који обухватају посебне случајеве манифестовања иредентизма, написано је веома мало радова, где се иредентизам разматра као општи и глобални проблем.

2 Видети члан 1.2 Статута УН, члан 1 Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима и Међународног пакта о грађанским и политичким правима од 19. децембра 1966. године, Декларацију о принципима међународног права од 24. октобра 1970. године, итд.

дате појаве. Формулације, које се обично предлажу, веома су ограниченог карактера: „свака територијална претензија једне државе према другој” (Mayall 1990, 57), „једна од страна национализма, када је националном покрету који чини мањину дата територија и он тежи прикључењу другој, ‘матичној’ држави” или „покушај неке државе да поврати територије и народе који је насељавају, а које она сматра својима” (Chazan 1991: 139). Дата одређења слична су у томе да објашњавају иредентизам као покушај анексије територије суверене државе или захтев неке територије да изађе из састава државе којој припада како би касније ушла у састав друге државе. То су најрадикалнији облици иредентизма, који се ретко срећу у пракси. Професор права и политичких наука са Универзитета Дјук, Доналд Хоровиц, посматра иредентизам нешто шире. У датој појави он посебно издваја два подтипа: „Покушај одвајања територије и њеног становништва од једне државе ради њиховог инкорпорирања у другу (...) и покушај осамостаљивања територија и њиховог становништва ради њиховог каснијег уједињавања у оквиру једне државе” (Horowitz 1992, 118). Као убедљив пример последњег може да послужи идеја стварања сувереног Курдистана на низу територија Ирака, Ирана, Сирије и Турске, које насељавају Курди, или пак стварање Тибетанске државе на територији неколиких провинција Народне Републике Кине, Непала и Бутана. Упркос томе што се дато одређење чини потпунијим, већина научника га се не придржава, јер други Хоровитцев подтип не сматрају за иредентизам. Као обавезни услов за иредентизам сматра се учешће државе у конфликту (Chazan 1990), те се такво деловање недржавних чинилаца (рецимо Курдске радничке партије) не посматра као манифестовање иредентизма.

Још општије одређење предложио је Џејкоб Ландау (1991, 81): „Идеолошко и организовано изражавање велике заинтересованости државе за благостање блиске етничке мањине, која живи ван граница те државе.”³ Захваљујући термину „велика заинтересованост” ова дефиниција је

---

3 Ландау такође издваја и такав тип иредентизма као што је *панидеологија* (нпр. пантуркизам, панславизам, панарабизам, итд.), која је по правилу усмерена на развој осећања солидарности и покушаје стварања савеза етничких група, које територијално живе у различитим државама, али су повезане заједничким или сличним језиком, традицијама, расном припадношћу или на било који други начин.

најсвеобухватнија, те омогућава да се велики број случајева учешћа државе у пословима друге државе посматра као манифестовање иредентизма (иако се у датом одређењу нивелише улога територијалног фактора који је веома важан у проблему иредентизма). У принципу, према његовом одређењу под иредентизмом се могу посматрати и традиционално блиске везе између Шпаније и Андоре, у којој 30% становништа користи шпански језик. На тај начин иредентизам у оваквом одређењу не представља увек негативну појаву, а уз то може да одражава одређени ниво узајамних односа између држава са национално-етничком или културно-етничком блискошћу. Истовремено, узимајући у обзир норме међународног права, многе државе, које чак и ако теже анексији, тешко да о томе говоре. Чешће се труде да покажу „велику заинтересованост за благостање мањина” које сматрају за блиске народе. На тај начин, по свему судећи, одређење које је предложио Ландау омогућава да се феномен иредентизма у савременим условима најпотпуније опише.

Већина истраживача се слаже да иредентизам представља један од насилних облика национализма. Како истиче Бен Израел, иредентизам је израз старог феномена експанзионизма (Ben-Isreal 1991, 23). Поред тога, према његовом мишљењу иредентизам се заснива на атавистичкој тежњи да се потчине нове територије за неки народ (Ben-Isreal 1991, 33). Фактички чак и пре настанка националистичких идеологија многе државе или групе држава тежиле су да оправдају експанзионистичку политику помоћу аргумента повратка исконских територија братских народа. На пример, тако су оправдавани крсташки походи, које је црква представљала као свету мисију за ослобађање светих земаља од муслиманске власти. У руској научној литератури проблем иредентизма није се самостално изучавао, већ се посматрао претежно у оквиру курса социологије (конкретно конфликтологије) или као један од проблема пограничних простора (видети на пример: Голунов 2007, 27–37).

ИРЕДЕНТИЗАМ И ЛИГА НАЦИЈА

Иредентизам се дуго налазио ван правних оквира. Будући да је вековима међународно право било претежно право рата (лат. *jus ad bellum*), које је дозвољавало да се међудржавни конфликти (укључујући и етничке) решавају војним путем. Једино у чему су учесници међудржавних односа били ограничени били су начини и средства вођења рата – постојали су обичаји и закони ратовања, који су морали да се поштују. Управо су се услед ратова прекрајале државне границе, што је стварало предуслове за даље територијалне претензије. Ако се погледа савремена карта иредентизма, није тешко приметити да већина конфликта има извор у средњем веку или новом времену. На пример, идеја стварања „Велике Грчке” (тзв. мегали или велика идеја) почива на уједињавању територија које су припадале Грчкој пре турске окупације, а које су у XIX веку биле подељене између Грчке, Бугарске, Турске и неких других држава (на пример, региони Тракије, Анадолије, Епира, итд.). Први покушаји да се решавање међународних спорова (укључујући и територијалне) уреди на основу невојних средстава преузети су тек крајем XIX и почетком XX века у оквиру Хашких мировних конференција 1899. и 1907. године. Први светски рат, који је донео значајну прераспodelу граница, дао је следећи импулс развоју проблема мировног регулисања међудржавних конфликта и захтевао је стварање гаранције територијалне неприкосновености држава. Зарад одржавања мира и безбедности створена је и прва међународна организација у историји – Лига нација. Као међународна организација која није имала историјског претходника Лига нација учинила је избор у корист концепције колективне безбедности поткрепљене низом санкција (видети члан 16 Статута Лиге нација) – дипломатских, правних и војних. Предложени текст Статута прокламовао је да ће Лига нација имати могућност да остварује активну контролу државе-нарушиоца путем „различитих мера које могу да се претворе у потпуну трговинску, привредну и финансијску изолацију државе-нарушиоца.” Основне могуће мере требало је да буду: *блокада* (коришћење силе с циљем спречавања трговинске сарадње с државом-нарушиоцем), *ембарго* (забрана

увоза или извоза из државе-нарушиоца одређене робе, обично војне намене), *забрана достављања* сировина и животињских намирница, *забрана давања зајмова* држави-нарушиоцу, итд. Наведене мере требало је да гарантују поштовање основних постулата Версајског система, укључујући и обуздавање могућих експанзионистичких тежњи низа земаља, у првом реду оних које су из Првог светског рада изашле као поражене. Страни научници по правилу веома високо оцењују успехе Лиге нације у области супротстављања иредентизму (видети на пример: Henig 1973, Scott 1973, Doxey 1971). С таквом оценом се делимично може сложити. Испољавања агресије на етничкој основи, која су остала без одговора, посебно првих година, није било. Једна од првих криза, која је захтевала мешање Лиге нација, избила је у новембру 1921. године, када су у Србију на власт дошли радикали на челу с премијером Николом Пашићем. На таласу идеје о стварању Велике Србије, српска влада искористила је оружане снаге против суверене Албаније, што је привукло пажњу међународне заједнице на члан 16 Статута Лиге нација. Пошто је Велика Британија сазвала Савет Лиге нација, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца била је принуђена да изведе своје трупе из Албаније плашећи се примене санкција. Пошто није успела да да гаранције за предвиђену позајмицу, вредност њене валуте је пала (Fisher 1923: 122), те је постало очигледно да је и сама претња применом санкција довела до повлачења окупационих трупа с албанске територије. Још један пример ефективног мешања Лиге нација у сукоб на етничкој основи у повоју био је тзв. *инцидент у Петричу*, назван према бугарском пограничном граду, који су грчке трупе окупирале 22. октобра 1925. године. Бугарско-грчки односи су тада били веома напети због Македоније.⁴ Као чисто формални повод за грчки упад на територију Бугарске послужило је то што су бугарски граничари убили грчког војника који је прешао бугарско-грчку границу у покушају да сустигне пса који му је побегао.⁵ Грчки диктаторски режим генерала Пангалоса хитно је издао наређење да се у Бугарску

4 Под Македонијом се у овом случају не подразумева савремена Северна Македонија (БЈР Македонија), која се у Русији обично именује само као Македонија, већ историјска област Македоније, чије је неке области оспоравала Бугарска.

5 У странијој литератури се зато овај случај често назива Рат одбеглог пса (*War of the Stray Dog*), видети на пример: Barros 1964, 354–385.

уведу трупе и окупира Петрич, а Бугарска је донела одлуку да не примењује силу, већ се обратила Лиги нација са захтевом да осуди понашање Грчке, које нарушава норме међународног права. Лига нација је осудила упад и позвала Грчку да изведе трупе и исплати Бугарској одштету. Грчка је била приморана да испуни захтеве Лиге нација. Међутим, не оцењују сви истраживачи допринос Лиге нација борби против иредентизма као позитиван (на пример, Simons 1999). Понекад се износи мишљење (Пушмин 1974) да је Лига нација практично била пасивна када се радило о споровима који су се тицали великих сила, независно од природе спора. С тим закључком тешко је не сложити се. Ни у ситуацији када је Италија окупирала Албанију, ни при немачком аншлусу Аустрије, чак ни приликом инвазије Јапана на Манџурију Лига нација није могла да нађе делотворно решење.

ИРЕДЕНТИЗАМ И НАЦИОНАЛНО ПРАВО

Општепризнато је да национално право држава обично одражава достигнућа и споразуме, које су оне постигле на међудржавном и националном нивоу. У том смислу није изузетак ни принцип територијалне целовитости држава, који искључује и забрањује територијалне претензије једних држава према другим, укључујући и оне на основу иредентизма. Упркос томе, основни закони низа држава до данас на законодавном нивоу утврђују основе за будуће територијалне претензије. Тако одељак I трећег дела Устава Аргентине из 1853. године (редакција из 1994.) гласи: „Аргентинска нација потврђује свој легитимни суверенитет над Малвинима (Фоклендским острвима), Јужном Џорџијом и Јужним Сендвичким острвима, као и над одговарајућим морским и острвским зонама будући да оне чине неодвојив део њене националне територије. Повратак наведених територија и остваривање суверенитета над њима на основу воље грађана који на њима живе и у складу с принципима међународног права вечни је и незаборавни циљ аргентинског народа.” (*Дигитална библиотека Министарства правде и људских права Аргентине*). Преамбула Устава Народне Републике Кине одређује да је „Тајван део свете територије Народне Републике Кине. Извршавање великог задатка

уједињења домовине представља неуништив дуг целокупног кинеског народа, укључујући и наше сународнике који живе на Тајвану.” (*Хонгконшки инфромационо-аналитички портал*) Те ставове устава Народна Република Кина заснива на теорији према којој је Народна Република правни наследник Кинеске Републике, чији је саставни део било и острво Тајван. Члан 1 Устава Коморских острва почиње речима: „Савез Коморских острва представља републику која се састоји од аутономних острва Велики Комори, Анжуан, Мвали и Маоре (Мајота).” (*Удружење франкофоних уставних судова*) При томе, острво Мајота има статус „прекоморске територије” јер је само оно од четири острва гласао против независности од Француске на референдуму 22. децембра 1974. године (63 према 37% гласова).⁶ Од 1937. до 1999. године чланови 2 и 3 Устава Републике Ирске утврђивали су да „националну територију у потпуности чини острво Ирска.” Међутим, „до поновног уједињења националне територије” јурисдикција Ирске распростире се само на територију која се одвојила од Велике Британије (*Влада Републике Ирске*). Проблем је решен током Северноирског мирног процеса (Northern Ireland Peace Process) 1999. године. Ирски устав је био промењен на референдуму, а територијалне претензије према Северној Ирској су одбачене. Почев од педесетих година XX века Влада Пакистана покушава да прошири своју јурисдикцију на територију Цаме и Кашмира, које данас представљају северне територије Индије, што се више пута одражавало у уставима Пакистана. Наведени примери сведоче о томе да упркос нормама међународног права и општеприхваћеној концепцији обезбеђивања државне целовитости, низ држава још увек покушава да легализује могућност својих будућих територијалних претензија на етничкој основи, те се на тај начин замрзавају, а не одстрањују жаришта конфликта и, могуће, ратова у будућности.

---

6 Треба истаћи да је на острву Анжуан такође било изражено сепаратистичко расположење. Тако је на острву 1997. године избила велика сепаратистичка криза, када је проглашена независност, коју нису признале ни званичне власти Коморских острва, ни земље Афричке уније, нити једна земља чланица УН.

ИРЕДЕНТИЗАМ У ЕПОСИ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

После завршетка Другог светског рата проблемима одржавања мира и безбедности почела је да се бави нова међународна организација – Уједињене нације. За разматрање међудржавних спорова створен је Међународни суд, чије се одлуке могу принудно извршити резолуцијом Савета безбедности УН. Како судије Међународног суда не поступају као представници држава своје националне припадности, тј. не усаглашавају своју позицију по питању разматраног спора с владом било које државе, може се говорити о настанку новог, наднационалног нивоа правног регулисања међународних процеса, укључујући и питања из области неповредивости државних граница. Творци Статута Организације Уједињених нација и Статута Међународног суда полагали су на њих велике наде. У условима крхкости послератног света УН и њихове институције посматране су као гарант поштовања основних договора послератних мировних конференција (Јалтинске, Постдамске и Конференције у Сан Франциску). Треба признати да умногоме захваљујући УН у периоду од педесетих до деведесетих година XX века скоро да није било међудржавних конфликта због иредентизма, а који би довели до велике међународне кризе. У оним случајевима, када би спорови настали, УН би успевале да достигну јединствену позицију према проблему и предузму активне мере за његово решавање. Тако је седамдесетих година Савет безбедности Резолуцијом 242 осудио израелску окупацију Голанске висоравни у Сирији, што је спречило ратне операције између две државе, мада је Израел донео одлуку да напусти висорован тек 2007. године за време администрације Ехуда Олмерта. Страх аргентинског руководства од међународне изолације у УН и војног пораза с једне стране, као и одлучна осуда Велике Британије због примене силе, која се одразила у Резолуцији Савета безбедности 502, помогли су да се прекине рат за Фоклендска (Малвинска) острва 1982. године. Посебну пажњу заслужује улога УН у решавању ирачко-кувајтског конфликта за време рата у Персијском заливу. Током ноћи 2. августа 1990. године четири регуларне дивизије ирачке војске упале су у Кувајт. Савет безбедности УН је већ 2. августа донео Резолуцију

бр. 660, у којој је осудио упад и захтевао од Ирака да хитно изведе своје трупе из Кувајта. Пошто су пропали многобројни покушаји да се Ирак придобије за мирно решавање кризе, Савет безбедности је донео Резолуцију бр. 678, која је у облику ултиматума дала Ираку месец и по дана да прекине окупацију Кувајта. Ако се то не деси, државе чланице УН, које сарађују с Владом Кувајта, овлашћују се да „искористе сва потребна средства како би се подржала и испунила резолуција бр. 660 и све касније одговарајуће резолуције како би се поново успоставили међународни мир и безбедност у том региону.” То је значило да су УН дале право међународним коалиционим снагама, које су до тада већ биле формиране, да спроведу војну операцију ослобађања Кувајта. У тој ситуацији Уједињене нације су сигурно показале своју способност да оперативно и ефикасно реагују на међународне процесе, одређујући и формирајући позицију светске заједнице према догађајима који се одигравају у свету.

Треба истаћи да се за последњих 50 година забрана експанзионистичке политике и политике иредентизма одразила у низу међународних правних аката, како универзалног, тако и регионалног карактера. Осим Статута УН, у такве документе се могу убројати Резолуција из Каира, коју је 1964. године донела Организација афричких држава, где се проглашава непроменљивост граница афричких држава од датума стицања независности од метрополе, док Завршни акт из Хелсинкија, потписан 1975. године, подвлачи принцип непроменљивости граница европских земаља. Тај принцип је учвршћен и у многим актима ОЕБС-а. Како истиче А. Хераклидес (1990, 342) „под покровитељством УН створене су међународно-правне гаранције територијалне целовитости држава и њихове заштите од било каквих територијалних претензија за многе векове.” Крај Хладног рата и распад блока социјалистичких држава био је озбиљно искушење за међународно право. Практично је формиран једнополарни свет. Ако су раније САД и СССР као две суперсиле фактички доприносиле одржавању светског поретка у оквиру ког су постојале друге државе, у новим реалијама САД су добиле могућност да граде своје односе с трећим државама полазећи искључиво од сопствених интереса не базирајући се на позицију било које државе. Тај општи приступ

тиче се између осталог и позиције САД према низу етничких конфликта. Утицај Сједињених Држава у неким случајевима стално доводи до замене међународног права америчким приступом „политичке сврсисходности” или искривљује саму суштину примењиваних међународних правних норми. Тако је 26. фебруара 2007. године Међународни суд УН донео одлуку у спору о примени *Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида* (Босна и Херцеговина против Србије и Црне Горе). Спор се тичао наводних покушаја Србије да изврши етничко чишћење босанских Муслимана у Босни, посебно у Републици Српској. Жалбу је поднео Френсис Бојл, саветник председника Босне и Херцеговине за време рата, Алије Изетбеговића. Судске расправе у спору завршене су 9. маја 2006. године. Суд је одлучио да Србија није била директно умешана у геноцид за време рата у Босни (Hudson 2007), али да је званични Београд нарушио међународно право тиме што није спречио геноцид у Сребрници 1995. године (12 гласова против 3) и није испоручио Међународном трибуналу за бившу Југославију лица окривљена за злочине против човечности, у првом реду генерала Младића (14 гласова против 1) (Simons 2007). Према мишљењу суда, Србија је прекришила чланове I и IV Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида. Такође, према мишљењу Међународног суда, Србија је прекришила норме међународног права због тога што није поштовала привремене заштитне мере (*provisional protective measures*) које прописао суд у априлу и септембру 1993. године. У складу с тим упутствима Југославија је требало да „уложи све могуће напоре како би спречила злочин геноцида и нарочито да војници, полувојне или нерегуларне оружане формације, које Југославија контролише или подржава, као и све организације или приватна лица, која јој се потчињавају или се налазе под њеним утицајем, не извршавају акт геноцида, не ступају у заверу с циљем његовог вршења, суздржавају од подстицања, као и од саучешћа у том акту.” Судије су дошле до закључка да упркос директном упутству, Србија није учинила ништа у јулу 1995. године како би спречила геноцид у Сребрници, иако је морала да буде „свесна све опасности од операција геноцида” (*Sense Tribunal* 2007). Председник суда, Розалин Хигинс, истакла је да упркос постојању значајних доказа који потврђују факт геноцида и злочина против човечности

у Босни и Херцеговини, суд нема неопходну јурисдикцију да изводи закључке по том питању. Суд је одлучио да је после проглашавања независности Црне Горе Србија постала једини правни наследник у том спору. У принципу, позиција коју су заузеле УН, практично је у потпуности одговарала америчкој идеји подршке „независности” савезних југословенских република као противтежи очувању територијалне целовитости Југославије. Зато не чуди што се при таквом приступу низу епизода из српско-бошњачког, а претходно и српско-хрватског конфликта априори придавао мањи значај у односу на трагедију у Сребрници. Конкретно, ради се о геноциду српског становништва у Вуковару (Источна Славонија, Хрватска) у новембру 1991. године или о масовним убиствима у главном граду непризнате Републике Српске Крајине, Книну. Политизованост балканских конфликта на основу блоковских интереса (у првом реду интереса НАТО и САД) довела је фактички до антисрпске усмерености Међународног суда и УН уопште у спору о Босни. Међународни трибунал за бившу Југославију, који је Савет безбедности УН створио на предлог министра спољних послова Федеративне Републике Немачке, Клауса Кинкела, још једном је показао двострукост у приступу злочинима извршеним за време југословенских ратова. У току рада Међународног трибунала у целини гледано Срби су осуђени на 904 године затвора, Хрвати на 171, Муслимани на 139, косовски Албанци на 19, а Македонци на 12 година затвора (Гуськова 2012, 67). При томе, низ лица против којих је Србија поднела оптужбе трибунал је или ослободио оптужби или уопште нису били на списку оптужених.⁷ Тако је 3. априла 2008. године ослобођен оптужби један од предводника Ослободилачке војске Косова, Рамуш Харадинај, као и његов сарадник, комадант специјалне јединице ОВК „Црни орлови” Идриз Балај. Обојица су били оптужени за организовање етничког чишћења, отмице и мучење представника српског становништва са Косова, као и Цигана и Албанаца нелојалних борцима ОВК. Тужиоци су тражили 25 година затвора за Харадинаја (*Lenta.ru* 2008). Та одлука суда је посебно интересантна у светлу чињенице да су уочи тога изашли мемоари бившег главног тужиоца Хашког трибунала, Карле

7   Детаљније о одлукама Међународног трибунала за бившу Југославију и његовим одлукама видети: Мезјев 2007, 82–109.

дел Понте, Лов: ја и ратни злочинци (La caccia: io e i criminali de guerra) у којима она тврди да ослобођени Харадинај стоји иза отмица стотине Срба и представника других словенских народа. Дел Понтеова је сигурна да су Хашим Тачи, тадашњи премијер такозваног Косова, и Рамуш Харадинај организовали операције киднаповања и превоза Срба на територију Албаније ради даље продаје њихових органа (Lenta.ru 2008). Стога постоје основе да се тврди да је деведесетих година XX века створен опасан преседан у решавању етничких конфликта и осуђивања лица која се придржавају идеологије иредентизма и распирују националистичка расположења не на основу међународног права, већ на основу политичке воље једне или неколико држава с фрагментарном и често површном применом међународног права.

Један од најновијих проблема који се тиче иредентизма је проблем самопроглашене независности српске покрајине Косово и Метохија коју су признале САД и низ њихових европских савезника супротно Резолуцији 1244 коју су раније донеле Уједињене нације. Прилог 2 уз резолуцију понавља одговарајуће ставове Завршног акта из Хелсинкија из 1975. године и гарантује суверенитет и територијалну целовитост Југославије. Као што је већ истакнуто, будући да је Србија једина правна наследница Југославије, та резолуција се у потпуности односи на њу. Признање независности такозваног Косова, које у скоријој будућности може да постави питање организовања референдума о припајању Албанији, несумњиво ће довести до „оживљавања” територијалних спорова како у Европи, тако и ван њених граница. Тешко да су случајност немири, који су отпочели убрзо по проглашењу косовске независности у Тибету и Северној Шри Ланки, који годинама теже добијању суверенитета. Највећу бригу изазива околност да су Уједињене нације фактички остале немоћне у ситуацији принципјелних противречности између Србије, Кине, Русије и Шпаније с једне стране, и САД и њихових савезника из НАТО-а с друге. Ако су у случају грађанског рата у Југославији УН кроз Међународни суд формулисале половичну позицију која не одговара у потпуности ниједној од страна у конфликту, онда се у случају Косова и Метохије испоставило се да Организација Уједињених нација није у стању да формулише

сопствену позицију по том питању. Таква ситуација може сведочити о кризи међународног права. Не треба заборавити да је пут ка Другом светском рату почео управо од формирања „блоковског” мишљења, а заправо од супротстављања двеју група држава уз попуштање и фактичку пасивност гаранта поштовања међународног права – Лиге нација. Чини се да је у датој ситуацији зарад поновног успостављања ауторитета УН-а потребно истаћи улогу Савета безбедности, будући да му члан 94 Статута Уједињених нација додељује најшира пуномоћја у сфери решавања међународних конфликта. Управо та институција Уједињених нација треба да има последњу реч у доношењу основних и прецедентних одлука у обезбеђивању стабилности и безбедности међународне заједнице. Важно је обезбедити примат Уједињених нација у светској политици и међународном праву и зауставити покушаје да низ њихових конкретних функција врше појединачне државе, блокови држава или регионалне организације како војно-политичког, тако и интеграционог карактера.

(с руског превео Стефан Милошевић)

РЕФЕРЕНЦЕ

Голунов, Сергей Валерьевич. 2007. „Безопасность пограничных пространств” *Международные процессы*, 5, 2 (14): 27–37.

Гуськова, Елена Юрьевна. 2012. „Еще раз о необъективности Трибунала: как опрашивают свидетелей и экспертов”, У *Международный трибунал по бывшей Югославии: деятельность, результаты, эффективность*, гл. ур. Е. Ю. Гуськова, 67–72. Москва: Индик.

Месяев, Александр Борисович. 2007. „Судебный процесс против Воислава Шешеля в Международном трибунале по бывшей Югославии” *Московский журнал международного права* 68 (4): 82–109.

Пушмин, Эдуард Андрианович. 1974. *Мирное разрешение международных конфликтов (международно-правовые вопросы)*. Москва: Международные отношения.

Barros, James. 1964. "The Greek-Bulgarian Incident of 1925: The League of Nations and the Great Powers" *Proceedings of the American Philosophical Society* 108 (4): 354–385.

Ben-Israel, Hedva. 1991. "Irredentism: Nationalism Reexamined (Chapter 2)" in: *Irredentism and International Politics*, ed. N. Chazan, 22–36. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Chazan, Naomi. 1991. "Approaches to the Study of Irredentism (Introduction), in: *Irredentism and International Politics*, ed. Naomi Chazan. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Doxey, Margaret P. 1971. *Economic Sanctions and International Enforcement*. London: Macmillan, Royal Institute of Economic Affairs.

Fisher, Irving. 1923. *League or War?* New York: Harper Brothers Publishers.

Henig, Ruth B. 1973. *The League of Nations*. New York: Harper and Row.

Heraclides, Alexis. 1990. "Secessionist Minorities and External Involvement" *International Organization*, 44 (3): 341–378.

Horowitz, Donald L. 1992. "Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections" *International Journal of Comparative Sociology* 33 (1–2), 118–130.

Landau, Jacob M. 1991. "The Ups and Downs of Irredentism: The case of Turkey (Chapter 6)", in: *Irredentism and International Politics*, ed. N. Chazan, 81–96. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Mayall, James. 1990. *Nationalism and International Society*, Cambridge: Cambridge University Press.

Scott, George. 1973. *The Rise and Fall of the League of Nations*. London: Hutchinson.

Simons, Geoff. 1999. *Imposing Economic Sanctions: Legal Remedy or Genocidal Tool*. London: Pluto Press.

Waltzer, M. 1983. "States and Minorities", in: *Minorities and Identity (Report of Dahlem Workshop)*, ed. Charles Fried, 219–228. Berlin: Spiner-Verlag.

Правни извори

Устав Аргентинске Републике. *Дигитална библиотека Министарства правде и људских права*. Последњи приступ 17. новембар 2019. <http://www.biblioteca.jus.gov.ar/Argentina-Constitution.pdf>.

Устав Коморских острва. *Удружење франкофоних уставних судова*. Последњи приступ 17. новембар 2019. http://www.acsprof.org/images/pdf/cm/comores/031-tf-txt_const.pdf.

Устав Народне Републике Кине. *Хонгконшки информационо-аналитички портал: Бизнис у Кини*. Последњи присту 17. новембар 2019. <https://asia-business.ru/law/law1/pravo/constitution/>.

Устав Републике Ирске. *Влада Републике Ирске*. Последњи приступ 7. новембра 2019. <http://www.taoiseach.gov.ie>.

Новински извори

Hudson, Alexandra. 2007. “Serbia Cleared of Genocide, Failed to Stop Killing” *Reuters*, February 26.

Lenta.ru. 2008. „Фемида ослепла”, 4 априла. <https://lenta.ru/articles/2008/04/04/ramush/>

Sense Tribunal. 2007. “Serbia Found Guilty of Failure to Prevent and Punish Genocide”, February 26, 2007.

Simons, Marlise. 2007. “Court Declares Bosnia Killings were Genocide”, *The New York Times*, February 27.

Sergey V. Ushakov

THE PROBLEM OF IRREDENTISM (ETHNICAL NATIONALISM) IN FOREIGN STATES' INTERNATIONAL AND LEGAL DOCTRINE

Resume

The article discusses the problem of ethnic nationalism, also known as irredentism, as a flagrant problem that requires urgent and concerted actions of the world community. The article is subdivided into the introduction and four parts. The first part focuses on the definition of ethnic nationalism as it is understood by leading scientists in this field. The second part analyses the role that the League of Nations played as the main “peacekeeper” and those mistakes it made. In the third part of the article irredentism is seen in the framework of the national legislation of some countries and international law. The fourth part gives the survey of latest and most notable world ethnic conflicts and the role the UN and the ICJ have played to resolve them. The article ends with conclusions and recommendations for future improvement of the UN dispute settlement mechanism.

Keywords: ethnic nationalism, world ethnic conflicts, dispute settlement, League of Nations, United Nations.

(С руског превео Стефан Милошевић)

---

* Овај рад је примљен 20. марта 2020. године, а прихваћен на састанку Редакције 15. септембра 2020. године.